

Magyar Tudományos Akadémia
Világgazdasági Kutatóintézet

Műhelytanulmányok

93. szám

2012. január

Székely-Doby András

**Kína és India gazdasági teljesítményének összehasonlítása
növekedés-elméleti szemszögből**

1014 Budapest, Orszagház u. 30.
Tel.: 224-6760 • Fax: 224-6761 • [E-mail: vki@vki.hu](mailto:vki@vki.hu)

BEVEZETÉS

A világgazdaság elmúlt két évtizedének kétségkívül egyik legjelentősebb fejleménye a nagy népességű ázsiai országok, elsősorban Kína és India rendkívül gyors fejlődése. Kína a 70-es évek végén indította el az úgynevezett reform és nyitás politikáját, mely a piaci elemek fokozatos bevezetésével a világgazdasági integrációt és a gyorsabb gazdasági növekedést célozta meg. A kínai reformfolyamat rendkívül sikeresnek bizonyult, és mára Kína a világ második legnagyobb gazdaságává vált az Egyesült Államok mögött. A növekedés üteme félelmetes, az elmúlt évtizedekben gyakran meghaladta az évi tíz százalékot. Az ország politikai rendszere ugyanakkor nem ment keresztül hasonlóan mély változásokon: a Kínai Kommunista Párt továbbra is egyedül gyakorolja a hatalmat. A kínai növekedésnek azonban megvannak az árnyoldalai is. Jelentősen nőttek mind a társadalmi, mind a regionális különbségek, a környezet-szennyezés pedig olyan méreteket kezd ölteni, mely már nem csak a további növekedés alapjait kérdőjelezi meg, de súlyosan veszélyezteti a lakosság életkörülményeit is.

India több mint egy évtizeddel később indította el gazdasági reformjait, nem utolsósorban a látványos kínai sikerek hatására. Liberalizálták az árfolyamot, csökkentették a vámokat és más kereskedelmi akadályokat, megreformálták és modernizálták a pénzügyi szektort, valamint kiigazították a kormány monetáris és fiskális politikáját. Bár a reformok széleskörűek voltak, mélységük egyáltalán nem érte el a szükséges mértéket.¹ Hatékony végrehajtásukat azóta

is nehezíti a rendkívül kiterjedt és korrupcióságáról elhíresült bürokrácia, valamint az ország nagyfokú széttagoltsága. Akárhogy is, a növekedés üteme jelentősen megemelkedett azóta, és annak ellenére, hogy nem éri el a kínait, India a világ egyik leggyorsabban fejlődő gazdaságává vált.

A két országot sokszor említik együtt, mint gyorsan fejlődő feltörekvő ázsiai gazdaságokat, sőt, az egyre inkább meghonosodó BRIC mozaikszó (mely Braziliát, Oroszországot, Indiát és Kínát jelöli)² mögött azt a hallgatolagos feltételezést sejtjük, hogy közös jellemzőik következtében egyazon csoportba tartoznak. Jóllehet fejlődési sajátosságaik meglehetősen hasonlóak voltak a második világháború után, gazdasági és politikai berendezkedésük, valamint fejlesztési stratégiájuk igencsak eltérően alakult. A hasonlóságok és különbségek bonyolult hálózata, de különösképpen az évszázadok (gyakran évezredek) óta jelen lévő hagyományok és kulturális jellegzetességek rendkívül megnehezítik a két ország teljesítményének és fejlődési potenciáljának összehasonlítását. Mégis úgy véljük, a markáns nemzeti sajátosságok figyelmen kívül hagyása és a különbségek összemossa több kárral jár, mint haszonnal. Éppen ezért ebben a tanulmányban arra teszünk kísérletet, hogy bemutassuk Kína és India elmúlt fél évszázadbéli fejlődési útjának néhány fontosabb jellegzetességét. Mivel a feladat jócskán meghaladná elemzésünk kereteit, az összehasonlítás elvégzését egyetlen nézőpontra szűkítjük le: a két ország teljesítményét a növekedésemélet szempontjából vetjük össze.

A tanulmány felépítése a következő. Az első részben a két ország gazdasági teljesítményét vizsgáljuk az elmúlt fél évszázadban, különös tekintettel a növekedésre,

---

¹ Székely-Doby (2000).

---

² Gyakran az országcsoporthoz már BRICS néven említik, hozzájuk véve még Dél-Afrikát is.

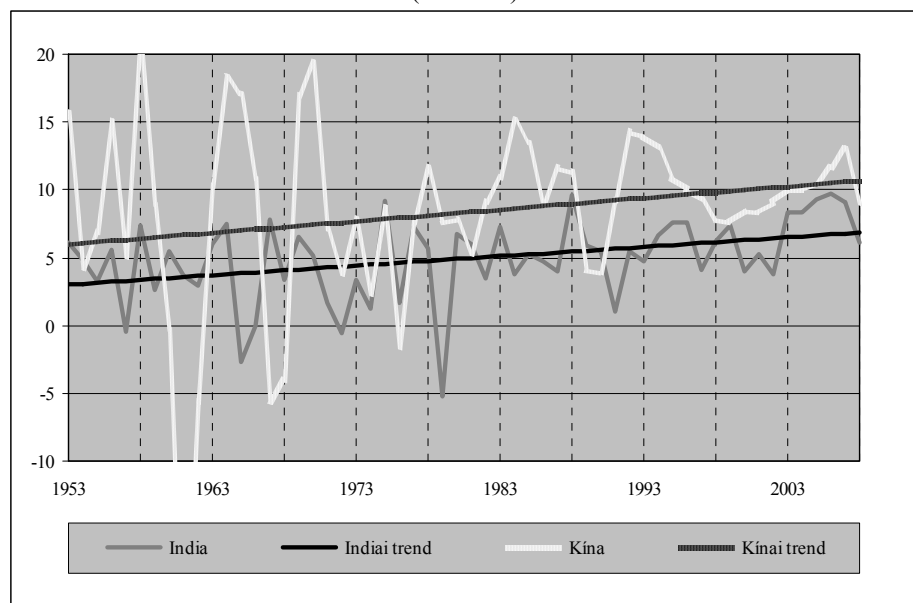
a beruházásokra és a fogyasztásra. A második részben először röviden összefoglaljuk a Solow-féle növekedési modell legfontosabb megállapításait, majd ezeket összevetjük az előző rész eredményeivel. Mint-hogy pusztán az elmélet segítségével számos felmerülő kérdésre nem tudunk választ adni, a harmadik részben kiterjesztjük a vizsgálatot a két ország politikai és gazdasági környezetére, és az itt fellelhető különbségekre vezetjük vissza az eltérő fejlődési sajátosságokat. A tanulmányt rövid összefoglalás zárja.

ALAPVETŐ MAKROGAZDASÁGI ÖSSZEFÜGGÉSEK³

A két ország gazdasági fejlődésének összehasonlítását célszerű a reál-GDP növekedési ütemének bemutatásával kezdeni. Az 1. ábra tanúsága szerint 1953 és 2008 között igen jelentős ingadozások mutatkoztak: Kína esetében az 1950-es és 60-as évek, Indiában pedig inkább az 1970-es évek folyamán vált volatilisrá a növekedés. Szembetűnő ugyanakkor, hogy a kínai növekedési ütem jóval meghaladta az indiait, amit jól mutat a növekedési ráták lineáris trendjében mutatkozó 3,4 százalékpontos

átlagos eltérés. Kína esetében egyébként az időszak átlagos éves növekedési üteme 8,4, míg India esetében 4,9 százalék volt. Ha szétbontjuk az idősorokat reformok előtti és reformok utáni időszakra, Kínánál 6,7, illetve 9,8 százalékot, Indiánál pedig 4,3, illetve 6,4 százalékot kapunk, azaz előbbinél több mint három, utóbbinál pedig több mint két százalékpontos különbséget mutathatunk ki. Mindez jól jelzi, hogy a reformok jelentős mértékben hozzájárultak a gazdasági növekedés erőteljes felgyorsulásához. Bármennyire hasznos is azonban ez a mutató, önmagában korántsem alkalmas arra, hogy megfelelően jellemezze a két ország fejlődési sajátosságaiban mutatkozó hasonlóságokat és különbözőségeket. Sőt, ha szigorúak vagyunk, az eredményeinket bizonyos szempontból még félrevezetőnek is tarthatjuk.

1. ábra
Kína és India reál-GDP-jének növekedési üteme
és ezek lineáris trendje 1953–2008
(százalék)

Forrás: Világbank (Web)

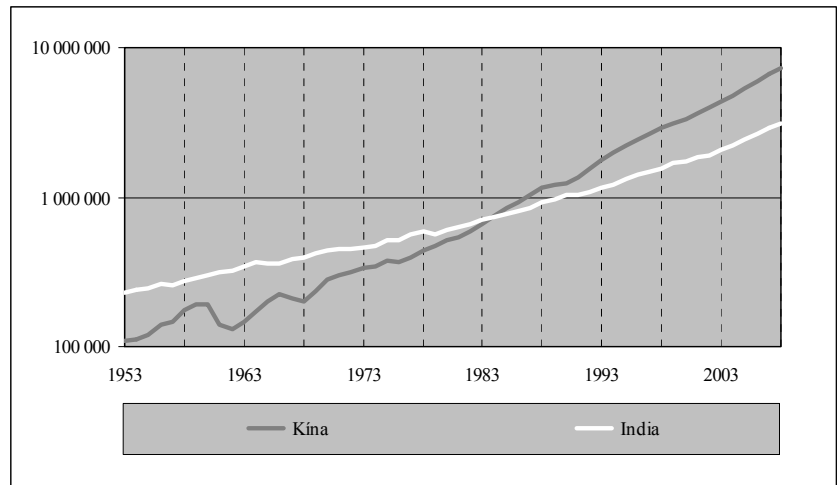
³ Ebben a részben a felhasznált adatok a Világbank honlapjáról származnak: Világbank (Web).

A reál-GDP növekedése azonban csak az érme egyik oldala. A következtetés, amit egyelőre levonhatunk, hogy Kínában a gazdaság az elmúlt fél évszázadban gyorsabban bővült, mint Indiában. Nem mindegy azonban, hogy honnan indult a két gazdaság, valamint az sem, hogy a végső felhasználásra szánt kibocsátás mekkora részét fogyasztották el, illetve mekkora része került beruházásra. A magasabb beruházási ráta ugyanis ceteris paribus alacsonyabb fogyasztással párosul, ami nyilván kedvezőtlen a háztartások számára (kedvező ugyanakkor a jövőbeli fogyasztás szempontjából). Különböző országok gazdasági teljesítményének összehasonlítása komoly módszertani problémákkal jár. Igaz, a vásárlóerő-paritáson számított reál-GDP adatok (konstans nemzetközi dollárban mérve) megpróbálják kiküszöbölni az árszínvonalak és árfo-lyamok alakulásában mutatkozó eltéréseket, ám általában elfedik a strukturális sajátosságokat és a gazdaságok működés-módjának különbözőségeit. Különösen nagy gondot okozhat a mutató használata olyan országok esetében, ahol a gazdaság nem elsősorban piaci alapokon működik, illetve ahol a modernizáció még végbe sem ment. Kína és India esetében a vizsgált időszak folyamán lényegében mindkét feltétel fennállt, így némi távolságtartással kell kezelnünk a Világbank vonatkozó idősorait. Pontosabb adatok hiányában azonban ezekkel kell beérnünk.

A 2. ábrán látható idősorok már jobban árnyalják a képet. Megfigyelhető, hogy Kína az időszak kezdetén még jócskán le volt maradva Indiával szemben, és a fel-

2. ábra

A GDP (PPP) alakulása Kínában és Indiában 1953 és 2008 között
(millió konstans 2005-ös nemzetközi dollár, logaritmus skála)

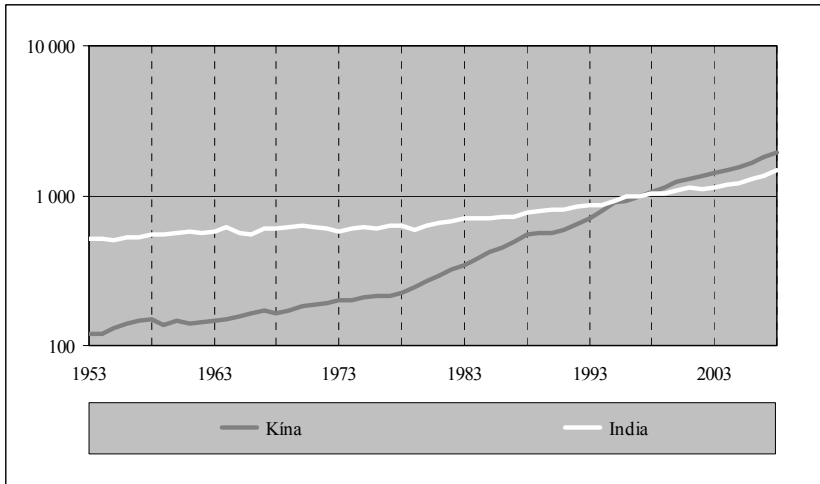

Forrás: Világbank (Web)

zárkózás több évtizedet vett igénybe. A 80-as évek elejétől azonban a kínai gazdaság maga mögött hagyta az indiait, sőt úgy látszik, a különbség azóta egyre nő a két ország között. Nem szabad azonban elfeledkeznünk arról, hogy Kína népessége mindvégig meghaladta Indiáét (1953-ban több mint 55 százalékkal), így az egy főre jutó gazdasági teljesítmény tekintetében a különbség kisebb. Ha pedig azt is figyelembe vesszük, hogy a népesség jóléte szempontjából az igazán fontos mutató nem a GDP, hanem a fogyasztás, elérke-zünk az egy főre jutó fogyasztás mutatójához, melynek alakulását a 3. ábrán láthatjuk.

Eredményünk még akkor is meglepő, ha igen óvatosan bánunk az adatokkal, és fenntartásokkal kezeljük az 50-es évek elején mutatkozó közel ötszörös különbséget India javára. Ahogy haladunk előre az időben, úgy válnak a becslések egyre pontosabbá, így valószínűleg nem tévedünk nagyot, ha azt állítjuk, Kína csupán a 90-es évek végén érte utol Indiát az egy főre jutó reálfogyasztás terén. Jóllehet eredményünket többféleképpen is értelmezhetjük, any-

3. ábra
Egy főre jutó fogyasztás (PPP) Kínában és Indiában 1953-2008
(konstans 2005-ös nemzetközi dollár, logaritmus skála)

Forrás: Világbank (Web)

nyi mindenképpen bizonyos, hogy a vizsgált időszak nagy részében a kínai háztartások átlagosan jóval kevesebbet fogyasztottak, mint az indiaiak. Hogy ez minek volt köszönhető, és hogyan értelmezhetjük eredményeinket a neoklasszikus növekedélmélet fényében, arról a következőkben lesz szó.

NÖVEKEDÉSELMÉLETI ÖSSZE- FÜGGÉSEK

A neoklasszikus növekedélmélet nyilvánvalóan nem tud minden felmerülő kérdésre választ adni Kína és India fejlődésének összehasonlító elemzése kapcsán, segítségével mégis, néhány olyan alapvető összefüggésre világíthatunk rá, melyek sajátos kontextusba helyezik az elmúlt évtized leglényesebb folyamatait. A Robert Solow és Trevor Swan által kidolgozott modell⁴ egy

⁴ Solow (1956) és Swan (1956).

olyan leegyszerűsített gazdaságot vizsgál, melyben a megtermelt javakat vagy beruházzák, vagy elfogyasztják. Az állandó hozadékú termelési függvényben $Y=F(K, AL)$ a két input (K – tőke; L – munka) mellett a technológiát (A) munka-kiterjesztő értelemben használják, azaz a munka hatékonyságát jellemzik vele. A gazdaságban a népesség és a technológia növekedési üteme (n , illetve g) exogén változó, akárcsak a beruházási (vagy megtakarítási) hányad (s). A modell nem tesz különbséget a megtakarítás ($S=sF(K, AL)$) és a beruházás között, mivel zárt gazdaságot feltételez, így a megtakarított javak automatikusan beruházásra kerülnek. A modell megoldásaként adódik a stacionárius növekedés feltétele, mely szerint a hatékonysági munkaegységekre vetített⁵ beruházásnak ($sf(k)=sF(K/AL, 1)$) egyenlőnek kell lennie a szintén hatékonysági munkaegységekre vetített tőkeállománynak ($k=K/AL$) a növekedési ütemekkel, valamint az amortizációval (d) vett szorzatösszegével, azaz:

$$(1) sf(k) = (n+g+d)k.$$

A stacionárius pálya azt jelenti, hogy az adott megtakarítási rátához tartozó (k) időben nem változik. Az egyensúly stabil, azaz a gazdaság mindig ehhez a ponthoz konvergál. Amennyiben (k) kisebb, mint a stacionárius pályához tartozó mennyiség, növekedésnek indul, ha pedig nagyobb, akkor addig csökken, amíg el nem éri azt. Hosszú távon a kibocsátás növekedési üteme megegyezik a technológia, valamint a

⁵ Azaz AL -lel elosztott.

népesség (munkaerő) növekedési ütemének összegével, az egy főre jutó jövedelem pedig a technológiával azonos ütemben emelkedik. A Solow-modell fő következtetése az, hogy a hosszú távú stabil növekedés csak a széles értelemben vett technológiai fejlődésnek köszönhető. Így például a megtakarítási ráta vagy a tőkeállomány mennyiségének megváltozása csak átmeneti módosulásokat okozhat a növekedésben, amely más növekedési pályára való áttérést jelent, ütemének hosszú távú alakulását azonban nem befolyásolja.

Amennyiben egy gazdaság letér a stacionárius pályáról, a folyamatok úgy alakulnak a továbbiakban, hogy aszimptotikusan ismét konvergálni kezd hozzá. A különböző kezdeti feltételek természetesen különböző stacionárius pályákat határoznak meg, így például adott termelési függvény, technológia és népesség esetén különböző megtakarítási szintekhez más és más stacionárius pályák társulnak. Minthogy a gazdaságok végső célja nem a növekedési ütem maximalizálása (ami nyilván a beruházások maximalizálásával lenne azonos), hanem a fogyasztásé, a különböző megtakarítási szintek közül azt kell kiválasztani, amelyhez a legnagyobb hatékony munkaegységre vetített fogyasztás ($c=C/AL$, ahol $C=Y-S$) párosul (ez természetesen megegyezik az egy főre jutó fogyasztás maximumával is). Ezt a helyzetet aranykori növekedési pályának nevezik, és ez jelenti a Solow-modell optimális megoldását. Eszerint létezik olyan (s) kitüntetett megtakarítási hányad, amely maximális fogyasztással járó stacionárius pályát határoz meg.

Az aranykori növekedési pálya meghatározása a termelési függvény ismeretében elméletileg nem nehéz, a gyakorlatban azonban igen problematikus. A gazdaság működését szinte lehetetlen egyetlen termelési függvénnyel modellezni, a folyama-

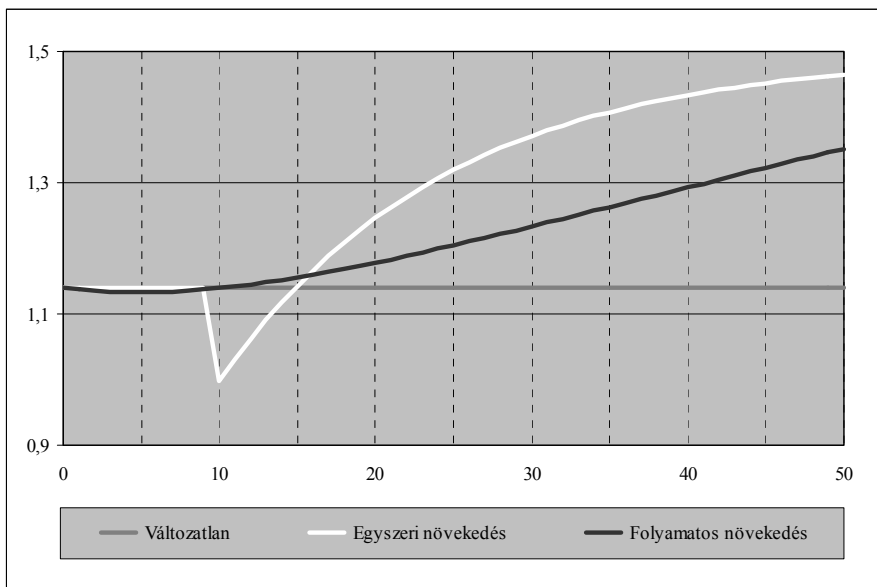
tok pedig jóval bonyolultabbak, mint a modell egyszerű összefüggései. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy a beruházási hányad, a növekedési ütem és a fogyasztás mértéke között fennáll egyfajta összefüggés, amelyet a Solow-modell (még ha számszerűleg nem is) irányát tekintve megfelelően ábrázol. Számos szerző tett kísérletet arra, hogy megbecsülje, hogyan viszonyul a fejlett gazdaságokban a beruházási hányad az aranykori növekedéshez tartozó szinthez. Legtöbbjük úgy vélte, hogy a beruházási ráta általában elmarad az optimális értéktől, azaz a megtakarítások növelésével hosszú távon emelkedne a fogyasztás (hatékony munkaerőre vetített) szintje. Ha ez így van, felmerül a kérdés, miért nem tesznek így az említett országokban. A válasz a rövid távú alkalmazkodási folyamatok jellegében, illetve általánosságban az intertemporális választások nehézségeiben rejlik.

A 4. ábrán többek között azt a helyzetet láthatjuk a Solow-modell keretei között, amikor a gazdaságban hirtelen megnő a beruházási ráta. Ilyenkor a hatékony munkaerőre vetített fogyasztás ($c=C/AL$) átmenetileg visszaesik, a beruházások emelkedésével azonban magasabb növekedési ráta érvényesül. Ez hosszabb távon (c) növekedéséhez vezet, a korábbinál magasabb szinten. A probléma abból adódik, hogy a fogyasztás visszaesése általában hosszabb időszakot vesz igénybe, melynek következtében a kormányzatok nem szívesen vállalják a csökkenő fogyasztás politikai kockázatát. Nem véletlen, hogy a beruházási ráta hirtelen növelésére kevés gyakorlati példa található. Ha azonban a gazdaságban a megtakarítási ráta fokozatosan nő, elérhető, hogy c eközben alig essen vissza. Ilyenkor a hatékony munkaerőre jutó fogyasztás természetesen lassabban emelkedik.

A megtakarítási ráta hirtelen megugrása jelentős visszaesést okoz a hatékony munkaerőre vetített fogyasztás szintjében, ugyanakkor a növekedési ütem gyorsabb, mint a megtakarítási ráta folyamatos növelése esetében. Utóbbi esetben azonban csak rövid ideig és alig esik vissza a hatékony munkaerőre jutó fogyasztás. A megtakarítási ráta növelését mindaddig érdemes folytatni, amíg az adott gazdaság el nem éri

4. ábra

A megtakarítási ráta változtatásának hatása a hatékony munkaerőre jutó fogyasztásra (függőleges tengely), 50 éves időtávon

Saját modellszámítás:

A modellben az $Y=K^{1/2}A^{1/2}L^{1/2}$ Cobb-Douglas termelési függvényt használtuk, a kiindulási értékek pedig a következők voltak: $K=2$; $A=1$; $L=1$; $s=0,2$; $d=0,1$; $n=0,02$; $g=0,02$. A megtakarítási ráta mind az egyszeri ráta-növekedés esetében (mely a 10. évben következik be), mind a folyamatos változás esetében (mely az 1. évtől kezdődik) 0,2-ről 0,3-ra való emelkedést jelent.

az aranykori növekedési pályát. Igen nehéz azonban meghatározni, hogy ez mikor következik be, és a Solow-modell segítségével valószínűleg nem is lehetséges.

Figyelemre méltó az a jelenség is, hogy a megtakarítási ráta folyamatos növelése hosszú időszakon keresztül (a 4. ábrán bemutatott példa esetében évtizedekig) olyan hatással van a gazdaságra, mintha a népesség és a technológia növekedési üte-

mén felül még egy további növekedési forrás is létezne. Ez persze nem más, mint az új – magasabb – növekedési pályára való átállás átmeneti periódusa, amely itt időben elnyújtva jelentkezik. Ha egy ország esetében azonban éppen olyan időszakot vizsgálunk, amelynek során a megtakarítási (beruházási) ráta folyamatosan emelkedik, a megfigyelt növekedési ütem magasabb lesz, mint amelyet a népesség és a technológiai

fejlődés üteme együttesen indukálna. Ilyenkor számos érdekes kérdés merül fel a folyamatok hosszú távú viselkedésével kapcsolatban, például az, hogy valójában mennyivel emeli meg a növekedési ütemet a megtakarítási ráta folyamatos emelkedése, illetve az, hogy mi történik akkor, ha a gazdaság eléri az aranykori növekedési pályához tartozó megtakarítási rátát, és véget ér annak korábbi folyamatos növekedése. Jóllehet pontos számszerű választ nehéz adni e kérdé-

sekre, a változások irányát meghatározhatjuk. A modell azt sugallja, hogy amint leáll a megtakarítási ráta emelkedése, megszűnik a pótlólagos növekedési forrás, és minden más változatlansága mellett a gazdaság növekedési üteme visszaesik.

Még egy fontos szempontra kell felhívunk a figyelmet a beruházási ráta fokozatos növelésével kapcsolatban. Amellett, hogy hirtelen, nagyarányú emelésének

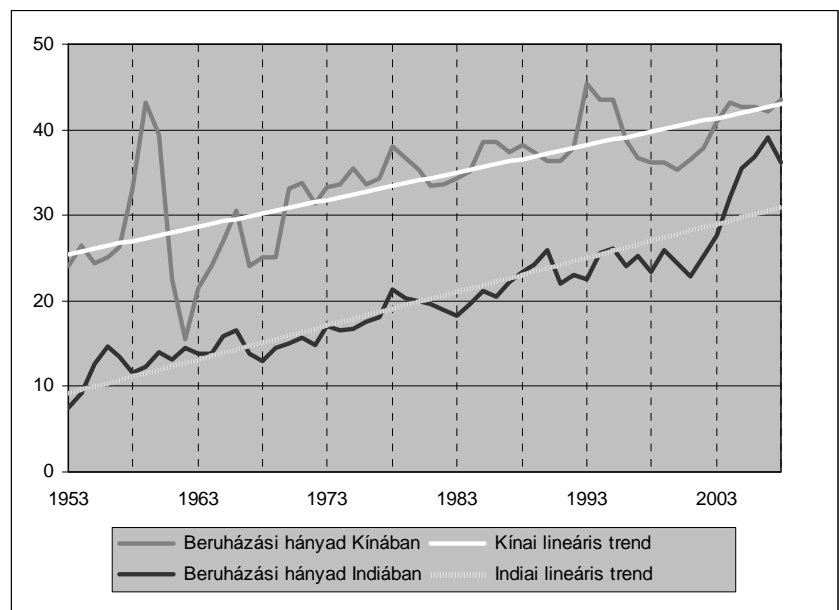
politikai kockázata van, nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy egyes fejlődő országokban már csak azért sem lehet jelentős megtakarítás-növekedést elérni, mert a fogyasztás ekkor a minimális szint alá süllyedne. Minimális szinten azt értjük, hogy ez alatt már nem lenne biztosítható a lakosság alapvető ellátása, azaz éhínség, lázadás vagy más katasztrofális esemény következne be. Emiatt a kormányzat kénytelen kis lépésekben gondolkodni, és az alapvető ellátási feladatoknak prioritást adni a növekedéssel szemben. Mindezek figyelembe vételével most megvizsgáljuk, hogy a növekedés-elmélet által feltárt alapösszefüggések hogyan néznek ki a gyakorlatban Kína és India esetében.

A Solow-féle növekedési modell legfontosabb eredménye szerint a hosszú távú gazdasági növekedés egyetlen meghatározó tényezője a technológiai fejlődés. Láttuk azonban, hogy a megtakarítási ráta változtatása módosítja a növekedési pályát, sőt, jó néhány évig a növekedés ütemét is. Ha pedig a beruházási ráta évekig (vagy akár évtizedekig) folyamatosan emelkedik, a növekedés üteme hosszabb távon is módosul. Azt gondolhatnánk, hogy ez az eset meglehetősen ritka, ám Kína és India példáját látva úgy tűnik, nem is annyira. Az 5. ábra tanúsága szerint mindkét ország folyamatosan növelte beruházási rátáját az elmúlt évtizedek során, azazal a különbséggel, hogy Kína jóval magasabb szintről indult és előnyét mindezidáig nagyjából meg is tartotta.

Az idősorok szerint a beruházási hányad (vagy ami a modellben ugyanaz, a megtakarítási ráta) éppen úgy emelkedett folyamatosan mindkét országban, mint ahogy azt a 4. ábra második esetében feltételeztük. Arra számíthatunk tehát ilyenkor, hogy a valós növekedési ütem meghaladja a népesség és a technológia növekedési üteme által indukált mértéket. Annak pontos meghatározása azonban, hogy milyen növekedési ütem érvényesült volna, ha nem következik be a megtakarítási ráta emelkedése, azaz – ami ugyanaz – mekkora volt a pótlólagos növekedési forrás mértéke, elméleti és gyakorlati szempontból is igen nehézkes. Egyelőre csak annyit állapítunk meg, hogy az elmúlt évtizedekben a megtakarítási ráta folyamatos emelkedése mindkét ország esetében gyorsította a reál-GDP növekedési ütemét.

Az egy főre jutó fogyasztás 3. ábrán bemutatott alakulása és a modell működéséből adódó trend, amelyet a 4. ábrán láthatunk, igen hasonló mintákat mutat. Mindkettő esetében megfigyelhető, hogy a növe-

5. ábra
Kína és India beruházási rátájának alakulása 1953 és 2008 között

Forrás: Világbank (Web)

kedés üteme egy átmeneti visszaesés (vagy lassabb növekedési szakasz) után ível csak felfelé, és ekkor válik szignifikánsan magasabbá. A növekedési pályákban fellelhető változások azonban nyilvánvalóan nem kizárólag (és valószínűleg nem is elsősorban) a megtakarítási ráták folyamatos emelkedéséből fakadnak, hanem erőteljesen tükrözik más (sokszor gazdaságon kívüli) tényezők hatását is. A következőkben ezeket a tényezőket próbáljuk meg számba venni, és utalunk azokra a folyamatokra, amelyek alapvetően befolyásolták a két ország növekedési pályáját.

POLITIKAI GAZDASÁGTANI MEGFONTOLÁSOK

Az előzőekben felvázolt folyamatok számos olyan jellegzetességet mutatnak, melyek nem magyarázhatók a Solow-modell működésével. Ilyenkor más megközelítések válnak szükségessé, és ezek elsősorban az országok gazdasági, társadalmi és politikai környezetét, a növekedés keretfeltételeit érintik. Ezért ebben a részben Kína és India növekedési pályájának politikai gazdaságtani hátterét kívánjuk bemutatni, magyarázatot keresve az előzőekben megvizsgált sajátosságokra.

A feltárt különbségek közül a legfontosabb, amelyről szólnunk kell, a két ország beruházási rátájában mutatkozó igen jelentős eltérés. Kínában gyakorlatilag a vizsgált időszak egészében a megtakarítási (beruházási) ráta jóval magasabb volt, mint Indiában, az eltérés átlagosan 14 százalékpontot tett ki. Az adatok fényében legalább két kérdés merül fel. Az első: miért volt ennyivel magasabb Kínában (vagy a másik oldal felől közelítve: ennyivel ala-

csonyabb Indiában) a beruházási ráta, miközben a kezdeti feltételeket tekintve a két ország állapota nem sokban különbözött? A második: hogyan volt képes Kína ilyen magas megtakarítási rátával túlélni, azaz hogyan volt képes hosszú távon ilyen alacsony szintre leszorítani a lakossági fogyasztást?

A válasz elsősorban a két ország politikai és gazdasági berendezkedésében fellelhető különbségben rejlik. Amíg Kínában mind a mai napig fennmaradt a Kommunista Párt egyeduralkodó, India függetlenné válása óta demokratikus államnak számít. Milyen következtetések adódnak ebből? Mindenekelőtt egyértelmű, hogy a fékek és ellensúlyok nélkül működő rendszerekben a politikai vezetés mozgástere, döntési lehetőségeik halmaza jóval tágabb, mint a demokratikus rendszerek esetében. A különbség nyilvánvalóan abból adódik, hogy utóbbiakban a kormányzatnak figyelembe kell vennie a lakosság preferenciáit, igényeit és ellenállását. Amennyiben ugyanis ezt nem teszi meg, gyorsan kikerülhet a hatalomból, ami nyilván nem érdeke. A kínai vezetésnek azonban nem kellett foglalkoznia a társadalom elégedetlenségével, hiszen hatalmát nem fenyegette semmifajta választás vagy más „zavaró tényező”. Úgy véljük, pontosan emiatt érthető el a kínai vezetés, hogy már az 50-es évek elejétől közel 25 százalék volt a beruházási ráta. Természetesen nem az volt a nehézségek forrása, hogy a megtermelt javak negyedét újra beruházták, hanem az, hogy ilyen módon fogyasztásra jóval kevesebb maradt. Indiában ugyanakkor megfigyelhető, hogy a 15 százalék körüli beruházási ráta egészen a 70-es évek közepéig fennmaradt.

A beruházási ráták különbözőségéhez hozzájárult az a strukturális sajátosság is, mely szerint Indiában a nagyvállalatok bizonyos része magántulajdonban maradt,

és a kormányzatnak nem volt közvetlen befolyása ezek működésére. Így, még ha az lett volna is a célja, hogy erőltetett beruházási politikát folytasson, sokkal kevesebb eszköz állt volna rendelkezésére, mint Kínában, ahol a nagyvállalatok az 50-es évek végére mind állami tulajdonba kerültek. A korlátlan politikai és gazdasági hatalom ezek szerint olyan plusz lehetőségeket teremtett Kína számára, melyek Indiában szóba sem jöhettek. A jóval magasabb kínai beruházási ráta értelmezésünk szerint az ország politikai és gazdasági rendszerében fennálló, Indiától eltérő jellegzetességek hatására alakulhatott ki. Ennek következtében a kínai fogyasztás mesterségesen alacsony szintre süllyedt. Ez a már-már elviselhetetlenül alacsony szint egy demokratikus országban elképzelhetetlen lett volna komoly társadalmi elégedetlenség nélkül, Kínában azonban sikerült ezt hosszú időn keresztül fenntartani.

Mindez azt jelentené, hogy gazdasági szempontból (a diktatúra által nyújtott tágabb lehetőségeket kihasználva) Kína sikeresebb gazdaságpolitikát folytatott volna, mint India? Véleményünk szerint: nem. Az idősorok és az átlagok elmosásuk ugyanis azokat a hatalmas ingadozásokat, kilengéseket, melyek mind az 1., mind az 5. ábrán olyannyira szembetűnők. Természetesen India esetében is voltak nagyobb mozgások, olyan jelentősek azonban, mint Kínában, soha. Milyen tényezők állhatnak e jelenségek háttérben? A gazdasági teljesítményben mutatkozó jelentősebb különbségek elsősorban a két ország eltérő gazdasági rendszerében keresendők. Annak ellenére, hogy az állam Indiában is jelentős szerepet vállalt a gazdaságfejlesztésben, a piaci viszonyok igen kiterjedtek maradtak. Jóllehet nagy állami beruházások jellemezték az iparfejlesztést, a kiskereskedelem és a mezőgazdaság (amely szektorok döntő súllyal bírnak az indiai gazdaságban) mindvégig

megőrizték piaci jellegüket. Kínában ugyanakkor a gazdaság egészének működése jóval centralizáltabb volt, és a folyamatokat a Kommunista Párt irányította. Az előzőekben említett nagyobb mozgástér azonban (amely jelentős eredmények elérésére tette képessé az országot) komoly veszélyeket is rejtett magában. Egy-egy helytelen vagy elszármított döntésnek ugyanis ilyen körülmények között jóval nagyobb a hatása, mivel hiányoznak azok a mechanizmusok, melyek az egyensúly felé terelnék a gazdaságot. Ha nem érvényesülnek piaci erők, előfordulhat, hogy a folyamatok irányítása végleg kicsúszik a vezetés kezéből. Természetesen demokratikus piacgazdaságokban is elképzelhetők nagyobb kilengések, olyan tragikusak azonban aligha, mint amilyenek Kína második világháború utáni történetében fordultak elő.

A GDP-növekedésben és a beruházási rátában megfigyelhető ingadozások komoly kihatással vannak a lakosság életkörülményeire. Még fejlett országokban is súlyos következményei lehetnek egy-egy recesszióknak, fejlődő országokban azonban a visszaesés szó szerint végzetes lehet. Ha például egy országban a lakosság jelentős része a létminimum határán tengődik, egy hirtelen válság milliók életét sodorhatja veszélybe az alapvető létszükségleti cikkek visszaeső kínálata következtében. Ilyenkor hatékony információ-áramlásra, a helyzet súlyosságának valós felmérésére, valamint a lokális és a globális megoldások összehangolására van szükség a még nagyobb katasztrófa elkerülésére. Olyan eszközökre tehát, amelyek teljességgel hiányoznak a diktatórikus rendszerek repertoárjából. Nem állítjuk, hogy demokratikus körülmények között könnyű lett volna megelőzni a mintegy 30 millió áldozatot követelő 1961-62-es nagy kínai éhínséget, de az nyilvánvaló, hogy a demokratikus intéz-

mények hiánya rendkívüli módon megnehezítette a feladat végrehajtását.

Amíg tehát a diktatúrák gazdaságpolitikai mozgástere jóval tágabb, mint a demokratikus berendezkedésű országoké, a fékek és ellensúlyok hiánya, a torz információ-áramlás és az ösztönzők inadekvát jellege egyidejűleg jóval sérülékenyebbé és törékenyebbé is teszi ezeket. Kína esetében a vezetés 1960-ban túllépte azt a határt, amely mellett még működőképes maradt volna a gazdaság. A „nagy ugrás” politikája következtében a beruházási ráta az egekbe szökött (meghaladta a 40 százalékot), a fogyasztás szintje minden addiginál mélyebbre süllyedt, az alapvető élelmiszerellátás pedig összeomlott. Az áldozatok döbbenetes száma az ország fejlesztési stratégiáját (addigi sikereivel együtt) alapjaiban kérdőjelezte meg.

Az a stratégia, amelyet Kína az 50-es évek eleje óta követett, egyaránt járt sikerrel és tragédiákkal. A jövőbeli fogyasztás maximalizálása érdekében kezdetben sikerült pontosan a még elviselhető szintre leszorítani az akkori fogyasztást. Ez olyan extrém döntés volt, amelyet demokratikus körülmények között gyakorlatilag lehetetlen lett volna keresztülvinni. Amikor azonban túllépték a határt (amelyre nem figyelmeztette őket semmifajta beépített mechanizmus vagy korlát), bekövetkezett a katasztrófa. Nem véletlen ugyanakkor, hogy India esetében nem került sor ehhez hasonló éhínségekre (sőt, más komolyabb katasztrófákra sem), mivel a rendszer működéséből következően már jóval ezek bekövetkezése előtt működésbe léptek volna azok a „biztonsági szelepek”, amelyek a rendszer integritását hivatottak fenntartani. Ezt a tényt, mely a demokratikus berendezkedés nagy előnyét jelenti, Amartya Sen, Nobel-díjas közgazdász ismerte fel először. A *Fejlődés mint szabadság* című

művében azt írja, hogy: „*A demokratikus kormányzás, amibe beleértendő a többpártrendszerű választás és a nyitott média, igen valószínűvé teszi, hogy a létbiztonság valamilyen intézményrendszere kiépül. Az éhínségek előfordulása igazság szerint csak egy példa a demokrácia védelmező erejére. A politikai és polgári jogok pozitív szerepe általában érvényes a gazdasági és társadalmi katasztrófák megelőzésére.*”⁶

A 60-as évek második felétől kezdődően aztán elcsitultak a nagyobb kilengések mind a GDP-növekedés, mind a beruházási ráták alakulása tekintetében, és a két ország figyelemre méltó hasonlóságokat kezdett mutatni az utóbbiak növekedését illetően. Ahogyan azt az 5. ábrán is láthattuk, a trendek gyakorlatilag párhuzamosan futottak az elmúlt évtizedekben. A különbségekről már szóltunk, most vizsgáljuk meg a hasonlóságokat. Mindkét ország esetében folyamatos beruházási rátanövekedést tapasztalhatunk, mely Kínánál átlagosan évi 0,32, Indiánál pedig 0,4 százalékpontot tett ki. Ez 50 év alatt előbbinél 16, utóbbinál pedig 20 százalékpontos emelkedést jelent. Ezen időszak alatt – mint ahogy azt a modell is implikálja – a növekedés üteme megnő, de hogy mennyivel, azt rendkívül nehéz megválaszolni.

Különböző kiindulási adatokkal számolva, egyszerű Cobb-Douglas-típusú termelési függvényt felhasználva a pótlólagos növekedési ütemet mintegy 0,5 százalékpont körüli értékre becsülhetjük, ennél szignifikánsan nagyobb hatást nem valószínűsíthetünk. Ez nem túl jelentős ugyan, évtizedek távlatában azonban komoly különbséget jelent. Mindez azt is jelenti, hogy mihelyt megszűnik a beruházási ráta emelkedése, elmarad a pótlólagos növekedési hatás, és a korábbiakhoz képest mintegy fél százalékpontos csökkenésre számít-

⁶ Sen (2003), 286. p.

hatunk. A kérdés csupán az, mikor éri el egy ország az aranykori növekedéshez tartozó megtakarítási rátát. Akárhogy is számolunk, Kína (ha eddig még nem érte volna el) hamarosan átlépi azt a határt, mely után az egy főre jutó fogyasztás már bizonyosan nem lesz optimális. Minthogy az indiai megtakarítási ráta jelenleg körülbelül 12 százalékponttal alacsonyabb a kínainál, úgy tűnik, az elkövetkező évtizedekben India számára marad ebből adódóan némi növekedési tartalék.

ÖSSZEFOGLALÁS

Tanulmányunkban Kína és India elmúlt fél évszázadbéli gazdasági teljesítményét hasonlítottuk össze a Solow-féle növekedési modell és politikai gazdaságtani megfontolások segítségével. Jóllehet mindkét ország dinamikus fejlődést mutatott a vizsgált időszakban, pályájuk sok különbséget is rejt magában. Mindkét ország esetében szembevetendő volt, hogy a gazdasági reformok utáni növekedési ütem jóval meghaladta az azt megelőző időszakét. Az országok teljesítményét összehasonlítva kiderült, hogy Kína GDP-je egészen a 80-as évek elejéig alacsonyabb volt, annak ellenére, hogy lakossága jelentősen meghaladta Indiáét. Az egy főre jutó fogyasztás tekintetében a különbség India javára még jelentősebb volt, és egészen a 90-es évek elejéig fennállt. Ha az időszak egészét nézzük, és kumuláljuk a reálfogyasztás éves értékeit, azt tapasztaljuk, hogy a különbség csak az új évezred elején egyenlítődtött ki. Mindez abból adódott, hogy Kína beruházási rátája átlagosan 14 százalékkal haladta meg Indiáét, és nemzetközi összehasonlításban is példátlanul magas volt.

Igen szokatlan az a jelenség, mely szerint egy fejlődő ország tartósan magas beruházási rátát képes fenntartani anélkül, hogy összeomlana a gazdaság, mivel ilyenkor a fogyasztás szükségszerűen ijesztően alacsony marad. Sajnos Kínában sem sikerült elkerülni a katasztrófát: a nagy éhínség során 30 millióan veszítették életüket, megkérdőjelezve ezáltal az egész fejlesztési stratégia létjogosultságát.

Mind a fogyasztás mesterségesen alacsony szinten való tartása, mind az éhínség bekövetkezte egyenes következménye volt az ország politikai és gazdasági berendezkedésének. A diktatórikus rendszerekre jellemző tágabb mozgástér lehetővé tette a magas megtakarítási rátát, míg a demokráciákra jellemző fékek és ellensúlyok hiánya, valamint az információ-áramlás nem kellően hatékony és eltorzult volta megakadályozta a katasztrófa kivédését. A kibővült lehetőségek tehát nagyobb kockázatokkal járnak együtt, melyek kezelése a vezetők rátermettségétől függ. Diktatórikus rendszerekben azonban olyan mechanizmusok sem működnek, amelyek hatékonytá tennék az elit kiválasztását. Ilyen tekintetben tehát a veszélyek jóval nagyobbak mutatkoznak a nagyobb mozgástérből eredő haszonnál.

Végül, megvizsgáltuk annak a jelenségnek a következményeit is, mely szerint a beruházási ráta mindkét országban folyamatosan emelkedett az elmúlt évtizedekben. Annak ellenére, hogy a Solow-modell szerint a megtakarítási hányad emelkedése csak átmeneti változásokat hoz egy ország gazdasági növekedésében, az évtizedeken keresztül folyamatosan emelkedő ráta tartós növekedési többletet okoz. Számításaink szerint ez a pótlólagos növekedési forrás ugyan nem nagy, hosszú távon azonban komoly előnyt jelenthet. Minthogy Kína jelenlegi beruházási rátája olyan magas,

hogy további emelkedésre már nemigen nyílik lehetőség, miközben Indiaé még messze van ettől a szinttől, utóbbi számára még évtizedekig megmaradhat ez az előny.

* * * * *

REFERENCIÁK

- Sen, Amartya (2003): *A fejlődés mint szabadság*. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- Solow, Robert M. (1956): „A Contribution to the Theory of Economic Growth”. *Quarterly Journal of Economics*. February. pp. 65–94.
- Swan, Trevor W. (1956): „Economic Growth and Capital Accumulation”. *Economic Record*. November. pp. 334–361.
- Székely-Doby András (2000): *Lesz-e tigris az elefántból? India felemelkedése még várat magára*. VKI Kihívások. 129. szám. VKI. Budapest.
- Világbank (Web):
<http://data.worldbank.org/data-catalog>